

วิธีวิทยาการศึกษาการบูรณาการเรื่องเล่ากับพิธีกรรมในพื้นที่ ทางสังคม: กรณีศึกษาพิธีเช่นเมืองของคนไทในเวียดนาม

อัจฉริยา ชูวงศ์เลิศ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอวิธีวิทยาที่มีการวิเคราะห์เรื่องเล่าและพิธีกรรมในเชิงบูรณาการในพื้นที่ทางสังคมเพื่อเปิดเผยให้เห็นอำนาจจากเบื้องล่าง โดยใช้กรณีศึกษาพิธีเช่นเมืองเซียง ของคนไทที่อำเภอกวานเซิน ในพื้นที่สูงของจังหวัดแทงหวา ภาคกลางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีพรมแดนติดกับ สปป.ลาว ด้านเมืองเวียงไซ แขวงห้วยพัน ด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา การอ่านเอกสารโทโบราณ และเอกสารเวียดนาม ในบทความนี้ผู้เขียนได้เสนอวิธีการสังเคราะห์เพื่อชี้ให้เห็นวิธีวิทยาการศึกษาดังกล่าวไว้ 7 ขั้นตอน โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญ กล่าวคือการบูรณาการเรื่องเล่ากับพิธีกรรมจะสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมด้วยอำนาจจากเบื้องล่างได้ เนื่องจากถูกจัดวางไว้ในพื้นที่ทางสังคม ซึ่งเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่สำคัญคือต้องศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรมดังกล่าวในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทั้งของรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะต้องจัดวางปฏิบัติการดังกล่าวไว้ในบริบททั้งระดับท้องถิ่นและระดับมหภาค นอกจากนี้ ด้วยวิธีวิทยาที่ทำให้ความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่าในฐานะที่เป็นปฏิบัติการในพิธีกรรม ทำให้พบว่าเรื่องเล่ากระแสหลักของรัฐ และเรื่องเล่าขนาดเล็กของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างได้ปะทะประสานจนเกิดการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชาติพันธุ์และสำนักต่อถิ่นที่ที่สอดคล้องกับบริบทและสังคมร่วมสมัย ซึ่งเป็นอำนาจจากเบื้องล่าง ที่ถูกใช้ในฐานะที่เป็นกลยุทธ์ของชาติพันธุ์เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในพัฒนาถิ่นที่

คำสำคัญ: เรื่องเล่าในพื้นที่ทางสังคม พิธีกรรม เรื่องเล่า การปะทะประสานเรื่องเล่า การต่อรองอัตลักษณ์ คนไทในเวียดนาม

¹ รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร <Email: achariyach@nu.ac.th>

Methodology of Studying the Integration of Narratives and Rituals in Social Spaces: A Case Study of the City Spirit Worship of the Tai in Vietnam

Achariya Choowonglert²

ABSTRACT

This article presents an integrated methodological approach for analyzing narratives and rituals within social spaces to reveal power from below, utilizing the case study of the city spirit worship performed by Tai people in Quan Son district, in the highland area of Thanh Hoa province, North Central Vietnam, bordering Laos' Viengxay district in Houaphan province. Through an ethnographic research, an analysis of ancient Tai documents, and Vietnamese sources, the author proposes a seven-step synthesis methodology to elucidate this study approach. Key finding suggests that the integration of narratives and rituals can elucidate sociocultural changes and development driven by power from below, as they are situated within social spaces characterized by power relations. Significantly, the methodology emphasizes the importance of examining narratives and rituals as practices of both the state and ethnic groups, contextualizing these practices at both local and macro levels. Furthermore, by focusing on the interaction between narratives as ritualistic practices, this approach reveals how mainstream state narratives and little narrative of ethnic group interact, leading to the formation of new ethnic identities and place-based consciousness that align

² Associate Professor, Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Social Sciences, Naresuan University <Email: achariyach@nu.ac.th>

with contemporary contexts and societies. This power from below serves as an ethnic strategy for fostering participation in local development.

Keywords: Narrative in Social Space, Ritual, Narrative, Articulation, Negotiating Identity, Tai in Vietnam

บทนำ

แม้งานวิชาการว่าด้วยศึกษาเรื่องเล่า (narrative) และพิธีกรรมในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั้งของไทยและนานาชาติมีอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่น้อย ทว่ามักถูกศึกษาอย่างแยกส่วนกัน (แม้มีความเชื่อมโยงกันก็ตาม) โดยมากมักศึกษาบทบาทของเรื่องเล่า (ในด้านหนึ่ง) ที่มีต่อการปฏิบัติการทางพิธีกรรม (อีกด้านหนึ่ง) เช่น การศึกษาบทบาทของเรื่องเล่าในการทำความเข้าใจแง่มุมการแสดงของพิธีกรรมในการหล่อหลอมประสบการณ์ และศักยภาพของการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมทางโลกในบริบทสมัยใหม่ เช่น Kaptchuk, 2011; Sik, 2021 กระนั้นก็ตาม ยังมีงานที่วิเคราะห์เชื่อมโยงเรื่องเล่ากับพิธีกรรมที่ได้ได้แยกส่วนกัน เช่น การศึกษาการใช้เรื่องเล่าในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมเพื่อวิเคราะห์ความหมายและเจตนาของพิธีกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น Turner, 1982; Bibb, 2009 และเพื่อวิเคราะห์ญาณวิทยาของกลุ่มชนผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น Hutto, Brancazio, & Aubourg, 2017; Robb, 2020; Yunkaporta & Moodies, 2020 งานเหล่านี้มีความน่าสนใจในแง่ของปฏิบัติการทางวัฒนธรรมที่นำเรื่องเล่ามาบรรจบ (intersect) กับพิธีกรรม ที่สำคัญคือแทนที่จะศึกษาการใช้เรื่องเล่าในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของพิธีกรรม ทว่าเป็นการศึกษาในอีกแนวทางหนึ่ง คือการผสมผสานพิธีกรรมไว้ในกรอบ/โครงสร้างของการเล่าเรื่อง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมให้เป็นรูปแบบของการเล่าเรื่องอีกด้วย (Bibb, 2009) ทั้งนี้ เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ของมนุษย์และแนวทางปฏิบัติทางวัฒนธรรม เป็นการศึกษาที่เน้นความสำคัญของการวิเคราะห์เชิงบูรณาการระหว่างเรื่องเล่าและพิธีกรรมเพื่อให้เข้าใจปรากฏการณ์เหล่านี้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ดี การศึกษาในเชิงบูรณาการที่พยายามเชื่อมโยงเรื่องเล่าและพิธีกรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกลับพบได้ไม่มากนัก กระนั้นก็ตามประเด็นนี้ก็ประเด็นที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการศึกษาในแง่มุมของการเมืองวัฒนธรรม และเศรษฐกิจร่วมสมัย ที่สะท้อนอำนาจของเรื่องเล่าในพื้นที่ทางสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการต่อรองและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์/กลุ่มชนที่มาจากเบื้องล่าง

ภายใต้บริบทของการถูกกดทับทางเศรษฐกิจการตลาดจากกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมจากนโยบาย วาทกรรม และภาคปฏิบัติการของนโยบายและวาทกรรมของรัฐบาล ในฐานะที่เป็นเรื่องเล่ากระแสหลัก (grand narrative) ที่กระทำต่อเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย ที่มีอยู่ทั่วไปในหลายประเทศ

ในบทความชิ้นนี้จะนำเสนอตัวอย่างของการต่อรองกับการถูกกดทับดังกล่าว หรืออีกนัยหนึ่งคือแสดงให้เห็นอำนาจที่มาจากเบื้องล่างของกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยการเสนอวิธีวิทยาในการวิเคราะห์อำนาจทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนไทในเวียดนาม ในการสร้างกลยุทธ์ชาติพันธุ์เพื่อต่อรองอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และการสร้างสำนักต่อสู้ที่ ต่อพลังของการกดทับดังกล่าว ด้วยการบูรณาการเรื่องเล่ากับพิธีกรรมเช่น เมืองเซี่ย ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ในภาคกลางตอนเหนือของเวียดนาม ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่รื้อฟื้น (ประดิษฐ์) ขึ้นมาใหม่ตั้งแต่ปี 2010 เพื่อการสร้างสรรคสิ่งใหม่ ด้วยการวิเคราะห์การปะทะประสาน (articulation) ระหว่าง “เรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม” (ritualized narrative) กับเรื่องเล่ากระแสหลักของรัฐบาลเวียดนาม (grand narrative) ที่เข้ามาแทรกในพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทผ่านการเขียนพิธีกรรมให้กับพวกเขา ซึ่งทำให้พิธีกรรมที่ถูกเขียนโดยรัฐมีลักษณะเป็น “พิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า” (narrativized ritual) และถูกใช้เป็นกลไกในการควบคุมวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ (สำหรับความแตกต่างระหว่างเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม และพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า ผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไป)

พิธีเซ่นเมืองเซี่ย โดยสังเขปเป็นการเซ่นเทพและผีในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ 5 แห่งของเมือง ได้แก่ 1) ศาลเจ้าตือม้าฮายด่าว อันเป็นสถานที่สวดเซ่นตือม้าฮายด่าวและเทพอื่น ๆ ของเมือง 2) ใจกลางเมืองอันเป็นที่ตั้งของหลักม่น (หินขวัญ) 3) สบเซี่ย (บริเวณที่แม่น้ำตวงสบกับห้วยเซี่ย) สถานที่สวดเซ่นเทพกวง (Sân Cuống) 4) ริมแม่น้ำตวง ใกล้ที่ว่าการเมืองในอดีตของตือม้าฮายด่าว สถานที่สวดเซ่นเทพเปียงไฟ (Sân Phiêng Phay) และ 5) ปากถ้ำที่ตีนภูฟ้าสวรรค์ สถานที่สวดเซ่นเสือน้ำ ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 5 แห่ง ศาลเจ้าตือม้าฮายด่าวถึงว่าเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางและมีความสำคัญที่สุด เนื่องจากเทพตือม้าฮายด่าว เป็นผู้มีตัวตนจริงทางประวัติศาสตร์ของคนไท ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 15 ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารไทโบราณหลายฉบับ ต่อมาถูกนำมาเขียนในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของอำเภอกวานเซินโดยรัฐท้องถิ่น เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ ท่านเป็นแม่ทัพผู้รักษายายแดน เมื่อเสียชีวิต ท่านได้รับการบูชาและเซ่นไหว้โดยชาวเมืองเซี่ยและเมืองในพื้นที่สูงบริเวณนี้อีกหลายเมือง ในฐานะเทพชายแดนและเทพ/บรรพบุรุษผู้คุ้มครองเมือง (Choowonglert, 2023b)

ด้วยวิธีวิทยาการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไท โดยใช้เวลาในภาคสนามในอำเภอกวานเซิน จังหวัดแทงหว่า ประเทศเวียดนาม ประมาณ 3 สัปดาห์ ตั้งแต่วันที่ 25 กุมภาพันธ์–21 มีนาคม 2566 กอปรกับประสบการณ์การดำเนินงานวิจัยภาคสนามด้วยวิธีวิทยาชาติพันธุ์วรรณนาในพื้นที่อำเภอนี้

เป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2016 (ยกเว้นปี 2021) และในประเทศเวียดนาม ตั้งแต่ปี 2007 (ยกเว้นปี 2011 และ 2021) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการได้สังเกตการณ์ อย่างมีส่วนร่วมในพิธีเช่นเมืองเซีย 2 ครั้ง ในปี 2017 และ 2023 นอกจากนี้ ด้วยความสามารถของผู้เขียนในการพูด อ่าน เขียนภาษาเวียดนามและภาษาไททองถิ่น จึงสามารถเข้าถึงเนื้อหาจากเอกสารไทโบราณและภาษาเวียดนามที่เกี่ยวข้องกับ ประเด็นการศึกษานี้ได้ ดังนั้นบทความชิ้นนี้จะเสนอวิธีวิทยาที่วิเคราะห์บูรณาการ เรื่องเล่าและพิธีกรรมในพื้นที่ทางสังคมและอำนาจจากเบื้องล่าง จากกรณีศึกษา พิธีเช่นเมืองเซีย ของคนไทที่อำเภอกวานเซิน ในพื้นที่สูงของจังหวัดแทงหวา ภาคกลางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีพรมแดนติดกับ สปป.ลาว ด้านเมืองเวียงไซ แขวงหัวพัน

ทั้งนี้ งานชิ้นนี้ได้วางตำแหน่งแห่งที่ของเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรมไว้ในพื้นที่ ทางสังคม ซึ่งเป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ บทความนี้จะนำเสนอวิธีวิทยาเป็นขั้นเป็นตอน แม้บางขั้นตอนจะไม่สามารถแบ่งแยก จากกันได้อย่างเด็ดขาดก็ตาม ทั้งนี้ โดยเริ่มต้นจาก ขั้นตอนแรก ผู้เขียนจะชี้ให้เห็น ถึงการเลือกกระบวนการทัศน์ แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรมเพื่อ วิเคราะห์ให้เห็นบทบาทของเรื่องเล่าและพิธีกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรม และให้เห็นอำนาจจากเบื้องล่างของกลุ่มชาติพันธุ์

ขั้นตอนที่สอง เป็นการจัดวางแนวคิดเรื่องเล่าไว้ในพื้นที่ทางสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ ของการปะทะประสานเรื่องเล่าต่าง ๆ ขั้นตอนที่สาม เป็นการวิเคราะห์บริบททั้งใน ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นั่นคือนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรม โดยรัฐ ชี้ให้เห็นถึงวาทกรรมการพัฒนา อันเป็นเรื่องเล่ากระแสหลักโดยรัฐ และบริบท ทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และเศรษฐกิจของชุมชน ขั้นตอนที่สี่ เป็นการเปรียบเทียบ ความแตกต่างระหว่างพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า และเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม สำหรับการนิยามคำแรก เพื่อวางกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ปฏิบัติการที่รัฐ พยายามควบคุมพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยการเขียนพิธีกรรม ส่วนการนิยามคำ หลัง เพื่อวางกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ความพยายามของกลุ่มชาติพันธุ์ ในการปะทะประสานและต่อรองกับการเขียนพิธีกรรมของรัฐ ขั้นตอนที่ทำ เป็นการ วิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางอุดมการณ์และวาทกรรมของรัฐในการครอบงำ ทางวัฒนธรรมผ่าน “พิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า” ด้วยการเขียนพิธีกรรมให้กับกลุ่ม ชาติพันธุ์ ขั้นตอนที่หก แสดงให้เห็น “เสียงของชาติพันธุ์” ในฐานะปฏิบัติการของกลุ่ม ชาติพันธุ์ในการปะทะประสานและต่อรองกับวาทกรรมของรัฐที่มาจากปฏิบัติการ

เขียนพิธีกรรม และขั้นตอนที่เจ็ดซึ่งเป็นขั้นตอนสุดท้าย เป็นการสรุปประเด็นเพื่อชี้ให้เห็นถึงบทบาทของเรื่องเล่าและพิธีกรรมต่อการปะทะประสานเพื่อต่อรองกับอำนาจรัฐ อันสะท้อนอำนาจที่มาจากเบื้องล่าง (ในที่นี้คือกลุ่มชาติพันธุ์ไท) ที่ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์และสำนึกต่อถิ่นที่ (sense of place)

กระบวนทัศน์ แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรม

เพื่อวิเคราะห์ให้เห็นบทบาทของเรื่องเล่าและพิธีกรรมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม และสะท้อนอำนาจจากเบื้องล่างของกลุ่มชาติพันธุ์ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนแรกในทางวิธีวิทยา ผู้เขียนเริ่มต้นจากการศึกษากระบวนทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ทางสังคมซึ่งเป็นพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะผู้กระทำหรือมนุษย์ในฐานะองค์ประธาน มากกว่ากระบวนทัศน์โครงสร้างนิยม กล่าวคือ ไม่ได้มองมนุษย์ในฐานะที่เป็นร่างทรงของภาษา ด้วยแนวคิดนี้เรื่องเล่าจึงได้ขยายไปยังแวดวงของนักสังคมศาสตร์ ภายใต้กระบวนทัศน์ด้านมนุษยนิยม (humanism) (Ricoeur, 1991; Singsuriya, Triyawong, & Satrawut, 2013) นำไปสู่วิธีคิดเรื่องการหักเหสู่การเล่าเรื่อง (narrative turn) ในการวิจัยทางสังคม ช่วยทำให้การศึกษาเรื่องเล่าถอยห่างไปจากกระบวนทัศน์ลัทธินิยม (realism) ผู้การศึกษาตัวตนที่สัมพันธ์กับบริบทต่าง ๆ (Riessman, 2008) โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างตัวตน คนอื่น ชุมชน พลวัตทางประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคม เพื่อทำความเข้าใจโลกทางสังคมและประสบการณ์ของมนุษย์ ดังนั้นการหักเหสู่เรื่องเล่าจึงเข้าสู่การเป็นสรรพศาสตร์ ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่ากับผู้ตีความ การสะท้อนย้อนกลับ และบริบทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศาสตร์ด้านประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา คติชนวิทยา จิตวิทยา สังคมวิทยาภาษาศาสตร์ การสื่อสาร และสังคมวิทยา (Riessman, 2008; Goodson & Gill, 2011)

ในกระบวนทัศน์ใหม่นี้ เราไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึงวอลเตอร์ อาร์ ฟิชเชอร์ (Walter R. Fisher) (1984) ในฐานะนักทฤษฎีคนสำคัญ ผู้ซึ่งทำให้เรื่องเล่า (narrative) กลายเป็นศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (narration) ฟิชเชอร์เริ่มจากการถกเถียงว่าความหมายและนัยสำคัญในชีวิตเราไม่ว่าจะเกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมในด้านใด ๆ ก็ตาม ต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าและโครงสร้างเชิงเรื่องเล่าทั้งสิ้น ฟิชเชอร์ที่ให้ความสนใจกับศาสตร์การเล่าเรื่อง ซึ่งเขามองว่ามันอยู่ในฐานะกระบวนทัศน์ (paradigm) หนึ่งที่เขาเรียกว่ากระบวนทัศน์เรื่องเล่า (narrative paradigm) กระบวนทัศน์นี้ท้าทายแนวคิดเดิมว่าด้วยเหตุผล (reason) และความสมเหตุสมผล

(rationality) เขามองว่าเหตุผลและความมีเหตุมีผลไม่ได้ถูกจำกัดอยู่แต่ในวาทกรรมเท่านั้น แต่พบอยู่ในปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการกระทำนั้นจะเป็นภาคปฏิบัติของวาทกรรมหรือไม่ก็ตาม ดังนั้น สำหรับพิชเชอร์ การสื่อสารทุกประเภทสามารถอธิบายได้ด้วยเรื่องเล่า และเหตุผลก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการสร้างเรื่องเล่า เนื่องจากการใช้เหตุผลแบบเดิมมักนำไปสู่ความไม่เข้าใจกัน เนื่องจากแนวคิดนี้ไม่ได้เข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล ดังนั้น กระบวนทัศน์เรื่องเล่าจะช่วยให้ผู้คนเข้าใจและสามารถมีส่วนร่วมในการสร้างความหมายจากปฏิสัมพันธ์ด้านการสื่อสาร (communicative interaction) กระบวนทัศน์เรื่องเล่าจึงเหมาะที่จะสร้างข้อโต้แย้งในเชิงศีลธรรมสาธารณะ (public moral argument) แต่ยังสร้างข้อโต้แย้งอื่น ๆ ด้านการสื่อสารของมนุษย์ได้ ด้วยเหตุนี้ปรัชญาที่เป็นพื้นของกระบวนทัศน์เรื่องเล่าจึงอยู่ในระดับภววิทยา (ontology) คือเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับผู้เล่าเรื่อง วิธีการเล่าเรื่อง และจุดประสงค์ของการเล่าเรื่องทั้งของ หรือก็คือการให้ความสำคัญในด้านการประกอบสร้างเรื่องเล่า

ดังนั้น กระบวนทัศน์เรื่องเล่าของพิชเชอร์มีความใกล้เคียงกับกระบวนทัศน์ผู้สร้างและการสร้างความรู้/ความจริง (constructionism) ภายใต้กระบวนทัศน์นี้ การศึกษาเรื่องเล่าจึงเปลี่ยนมุมมองจากการสะท้อน (reflection) มาเป็นการประกอบสร้าง (construction) โดยให้ความสำคัญกับผู้สร้างและตัวความรู้/ความจริงที่ถูกสร้างขึ้นผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interactions) (Fisher, 1984; Somers, 1994; Fenton & Langley, 2011) โดยเฉพาะในเรื่องการเมืองอัตลักษณ์ (Somers, 1994) การใช้เรื่องเล่าในฐานะเครื่องมือสร้างกลยุทธ์การสื่อสารในการเชื่อมโยงกิจกรรมขององค์กร การผลิตซ้ำโครงสร้างอำนาจ อุดมการณ์ และอัตลักษณ์ ในการทำให้เรื่องเล่าอื่น ๆ กลายเป็นชายขอบ (Fenton & Langley, 2011) นอกจากนี้ ยังมีประเด็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองและการเคลื่อนไหวทางสังคม การต่อรองกับวาทกรรมชาติ การให้ความสำคัญกับเรื่องเล่าท้องถิ่น ที่กลุ่มชาติพันธุ์และคนชายขอบสร้างเพื่อเข้าไปพัวพันกับการพัฒนา (ทั้งการไปมีส่วนร่วมและ/หรือการรับรู้) (Bhabha, 1990a) ตลอดจนสนใจเรื่องเล่าในฐานะความทรงจำร่วมและการรับรู้ร่วม ทำให้เข้าใจวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ในแง่นี้ ความรู้และผู้รู้มีการฝังฝังอิงกันและยึดโยง (embedded) อยู่กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภาษา และบริบทอื่น ๆ อีกทั้ง ความรู้ดังกล่าวถูกสร้างใหม่ผ่านปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น เมื่อประยุกต์แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมศึกษา (cultural studies) เข้ามาอธิบายร่วมด้วยในแง่ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการปะทะประสานของความรู้

หรือการเป็นลูกผสมของความรู้ (hybridization) ซึ่งหมายถึงการผสมผสานหรือหลอมรวมของระบบความรู้ แนวคิด หรือวิธีคิดที่มาจากแหล่งกำเนิดหรือวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แนวคิดนี้เน้นการข้ามพรมแดนทางวัฒนธรรมและวิชาการ ทำลายมุมมองแบบคู่ตรงข้าม และชี้ให้เห็นถึงพลวัตและความซับซ้อนของการสร้างความรู้ในโลกร่วมสมัย การผสมผสานนี้ไม่เพียงแต่รวมความรู้เดิมเข้าด้วยกัน แต่ยังสามารถนำไปสู่การสร้างความรู้และนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่มีลักษณะเฉพาะ (Bhabha, 1994; Hall, 1999) ดังนั้น พื้นที่ทางสังคมของการประกอบสร้างเรื่องเล่าจึงเป็นพื้นที่ตรงกลาง ที่ซึ่งก้าวพ้นจากภาวะคู่ตรงข้าม (dichotomy) ของการแบ่งเขา-เรา หลัก-รอง ศูนย์กลาง-ชายขอบ จึงไม่ใช่พื้นที่ของการต่อต้าน ทว่าเป็นการต่อรอง ปรับปรน ปะทะประสาน และเชื่อมโยงกับพื้นที่/กลุ่มชนอื่นๆ (Bhabha, 1990 a; Gupta & Ferguson, 1992)

นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการทัศนหนึ่งที่ใช้ในการศึกษาเรื่องเล่าในพื้นที่ทางสังคม คือกระบวนการทัศนหลังสมัยใหม่นิยม กระบวนการทัศนนี้เน้นเรื่องความหลากหลาย การรื้อสร้าง และการเป็นการเมือง (politicization) (Currie, 2010) ทั้งยังตั้งคำถามและวิพากษ์ รวมทั้งเปิดเผยที่มาของอำนาจและการใช้อำนาจในการประกอบสร้างเรื่องเล่าหลัก (grand narrative) หรือแม้แต่กับความเป็นลัทธิธรรม ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านการแบ่งแยกกีดกัน และการครอบงำ จนทำให้ความจริงทางสังคมมีลักษณะ “ทีกักเอา” (taken-for-granted) (Zagorin, 1999) ในแง่มุมนี้ ฌอง-ฟร็องซัว เลียวทาร์ (Jean-Francois Lyotard) ซึ่งเป็นนักคิดหลังสมัยใหม่นิยมที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาเรื่องเล่า เสนอแนวคิดที่ให้ความสำคัญศิลปะสมัยใหม่ วัฒนธรรมศึกษา การเมือง และปรัชญา การศึกษาโครงสร้างเชิงเรื่องเล่า สุนทรียะ และการเมืองของภาษา สิ่งเหล่านี้ทำให้งานของเลียวทาร์ได้รับความสนใจอย่างยิ่งในการศึกษาวรรณกรรมร่วมสมัย การก้าวจากปรัชญาว่าด้วยสำนึก ไปสู่ภาษาจากระเบียบของภาพตัวแทน ไปยังการกระทำทางการพูด (speech-acts) ที่ซึ่งให้ความสำคัญแก่ความหมายโดยตรง (denotation) ไปสู่การปฏิบัติ (Malpas, 2003) สำหรับเรื่องภาษา เลียวทาร์ให้ความสำคัญกับความเป็นเรื่องเล่า (narrativity) ของวิถีของความรู้ที่ถูกกดทับและถูกทำให้เป็นชายขอบโดยศาสตร์ เพราะความรู้เชิงศาสตร์มักมอง “ความรู้เชิงเรื่องเล่า” (narrative knowledge) ว่าเป็นจินตภาพที่แตกต่าง กล่าวคือเป็นสิ่งที่ล้าหลัง ด้อยพัฒนา แปรลกแยก เป็นจารีตดั้งเดิม อำนาจอคติ ฝังงาย เป็นต้น (Lyotard, 1984)

การจัดวางเรื่องเล่าไว้ในพื้นที่ทางสังคม: พื้นที่ของการปะทะประสานเรื่องเล่าต่าง ๆ

การจัดวางเรื่องเล่าไว้ในพื้นที่ทางสังคม (social space) เป็นขั้นตอนที่สองของวิธีวิทยาที่นำเสนอในบทความนี้ แนวคิดพื้นที่ทางสังคม หมายถึงพื้นที่ที่ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทางสังคมที่มีชีวิต อันเกิดจากประสบการณ์ของผู้ที่อยู่ในพื้นที่และใช้พื้นที่ (Lefebvre, 2002) ดังนั้น เรื่องเล่าในพื้นที่ทางสังคมเป็นเรื่องเล่าที่อยู่ในฐานะปฏิบัติการทางสังคมบนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เรื่องเล่าในฐานะปฏิบัติการ หากนำแนวทางการศึกษาเชิงปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interactional approach-SIA)” มาศึกษาปฏิสัมพันธ์ในเรื่องเล่า ซึ่งมีทั้งในบทสนทนาและการปะทะประสาน และเน้นการวิเคราะห์อัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับการหักเหเรื่องเล่า จะทำให้พื้นที่ทางสังคมมีการปะทะประสาน และต่อรองกับเรื่องเล่ากระแสหลักและวาทกรรมครอบงำ

แนวทางการศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบ่งได้เป็น 2 แนวทาง คือ 1) การพูดคุยในปฏิสัมพันธ์ (talk-in-interaction) และ 2) เรื่องเล่าในฐานะปฏิบัติการทางสังคม (narrative as social practice) (De Fina & Georgakopoulou, 2008) ซึ่งผู้เขียนผสมผสานทั้งสองแนวทางนี้ในการวิเคราะห์เรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม แนวทางแรก การพูดในปฏิสัมพันธ์ คือการพูดที่ต้องมีบริบท เป็นการศึกษาการวิเคราะห์บทสนทนา (โดยใช้การวิเคราะห์เรื่องเล่าในสถานการณ์ต่าง ๆ ในช่วงขณะ-เวลาของการมีปฏิสัมพันธ์นั้น ๆ ตลอดจนบทบาทของคนที่อยู่ในปฏิสัมพันธ์นั้น ๆ ด้วย ดังนั้น คนฟังเรื่องเล่าจึงไม่ใช่เป็นเพียงแค่คนฟังที่ไม่มีความกระตือรือร้น (passive audiences) แต่เป็นคนที่สร้างเรื่องเล่าร่วม (co-construction) ต่อรองและปรับปรนความหมายของเรื่องเล่า โดยผู้ที่มีปฏิสัมพันธ์ในเรื่องเล่า นั้น ๆ ด้วยปฏิสัมพันธ์นี้ ผู้มีส่วนร่วมได้แสดงออกซึ่งตัวตน ผ่านการกระทำทางสังคมอันหลากหลายไปพร้อม ๆ กับการเล่าเรื่อง รวมทั้งงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้วาทะผ่านเรื่องเล่า ซึ่งอยู่ในประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน (De Fina & Georgakopoulou, 2008, pp. 381-382)

แนวทางที่สอง เรื่องเล่าในฐานะปฏิบัติการทางสังคม แนวคิดนี้วิเคราะห์การปะทะประสานระหว่างความสัมพันธ์และการกระทำทางสังคม (social action and relationships) ที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างท้องถิ่นกับกระบวนการในระดับมหภาค การที่เรื่องเล่าต่าง ๆ เข้าไปพัวพันในกระบวนการดังกล่าว แล้วได้ไปจัดปรับและสร้างรูปแบบใหม่ในกระบวนการและปฏิบัติการที่สร้างเรื่องเล่า นั้นขึ้นมา การวิเคราะห์ในแนวทางนี้ ต้องมีการวิเคราะห์บริบทที่แตกต่างกัน กระบวนการที่ทำให้มีความเป็น

บริบทของเรื่องเล่าจะถูกวิเคราะห์เชื่อมโยงกับกระบวนการทางสังคมเหล่านี้เชื่อมโยงกับวิถีของการพูด และกับผลผลิตของชีวิตทางสังคมในโลกของสัญญา นอกจากนี้นี้แนวคิดนี้ยังให้ความสำคัญกับชุมชนการพูด (speech community) ที่ประกอบด้วยชุมชนต่าง ๆ และกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายและทับซ้อนกัน มีส่วนร่วมและปฏิสัมพันธ์ในกิจกรรมปฏิบัติการทางสังคม บรรทัดฐานทางสังคม และมีการใช้ภาษาร่วมกัน ซึ่งอาจมองชุมชนเหล่านี้ได้ว่าเป็นชุมชนปฏิบัติการ (community of practice) ในแง่นี้ เรื่องเล่าก็เปรียบเสมือนทรัพยากรร่วม วาทกรรม และกิจกรรม เป็นการก่อรูปส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมร่วมของชุมชน ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการต่อรองและการสร้างชุมชนใหม่ และเอาไปใช้ในการแสดงออกซึ่งอัตลักษณ์ชุมชนจากการยืนยันบทบาทอีกครั้ง เป้าหมายของกลุ่ม ความเชี่ยวชาญ และความสนใจร่วมของกลุ่ม เป็นต้น แม้กระทั่งมีศักยภาพในการช่วงชิงทรัพยากร มีแนวโน้มที่จะรื้อสร้าง การปรับเปลี่ยนตำแหน่งข้ามบริบท และนำกลับมาใช้ใหม่ ที่นำไปสู่วาทกรรมชนิดอื่น ๆ (De Fina & Georgakopoulou, 2008, pp. 382-383)

ด้วยเหตุนี้เรื่องเล่าในพื้นที่ทางสังคม จึงเปรียบเสมือนชีวิตของผู้คน มีความหมายและมีนัยสำคัญต่อชีวิตเรา ไม่ว่าในมิติใด ๆ ในทางสังคม มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าและโครงสร้างเชิงเรื่องเล่าทั้งสิ้น (Fisher, 1984) อีกทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติการเล่าเรื่องตลอดจนการเล่าเรื่องหรือการนำเรื่องเล่าไปใช้อย่างสร้างสรรค์คือเครื่องมือแห่งอำนาจของทั้งรัฐและประชาชนในการผลิตสร้างความจริงทางสังคมสำหรับรัฐ เรื่องเล่าถูกนำมาใช้ในการผลิตวาทกรรมการพัฒนาชาติ/สังคม หรือวาทกรรมชาติ ในฐานะเรื่องเล่าหลักของความทันสมัย ที่ถูกเล่าอย่างต่อเนื่องในเรื่องความก้าวหน้าของชาติ ความทันสมัยของสังคมการสร้างและบูรณาตนเอง เพื่อให้เกิด “สำนึกชาติ” ทว่าชาติที่เกิดจากเรื่องเล่าก็เป็นสิ่งที่มีความสับสน และวัฒนธรรมที่เป็นตัวแทนของชาติ ก็ไม่ใช่วัฒนธรรมของจริง ทว่าเป็นสิ่งที่ถูกลดรูปลงมาใช้ในเชิงภาษาและสัญลักษณ์ ด้วยเหตุนี้ สำนึกชาติที่สร้างจากเรื่องเล่าของชาติจึงมีความสับสนเชิงอุดมการณ์ ปราศจากการมีส่วนร่วมสร้างของประชาชน และไม่มีความเป็นพหุลักษณะ (pluralism) พหุวัฒนธรรม (multiculturalism) (Bhabha, 1994)

การวิเคราะห์บริบทระดับรัฐและระดับท้องถิ่น

เมื่อได้กำหนดแนวทางการศึกษาเรื่องเล่าในฐานะที่ปฏิบัติการทางสังคมแล้ว การศึกษาแนวทางนี้จะต้องศึกษาบริบทต่าง ๆ ก่อน (De Fina & Georgakopoulou, 2008) ทั้งในระดับรัฐและระดับท้องถิ่น ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สามของการวิเคราะห์ บริบท ในระดับรัฐ พบว่าในต้นทศวรรษที่ 1990 รัฐบาลเวียดนามมีนโยบายเปลี่ยนจากการทำป่าของรัฐเป็นป่าเพื่อสังคม และประชาชนได้กลายเป็นหนึ่งในกำลังสำคัญ ในการปกป้องและพัฒนาป่าไม้ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ นับตั้งแต่นั้นมาได้ มีการส่งเสริมนโยบายการจัดสรรที่ดินและการจัดสรรป่าไม้ให้แก่ครัวเรือนเพื่อการ จัดการและการหาประโยชน์ ภายใต้นโยบายการจัดสรรที่ดินและป่าไม้ให้กับ กลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นของรัฐ ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 1990 ภายใต้นโยบาย การทำให้ทุกพื้นที่ ทุกผืนป่า ทุกเนินเขาต่างมีเจ้าของ ดังนั้น เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง นโยบายการถือครองที่ดิน และนโยบายการถือครองป่าไม้ จึงมีส่วนทำให้ชาวบ้าน เกิดความรู้สึกมั่นคงและสบายใจที่จะจัดการรักษาและใช้ประโยชน์จากที่ดินและป่าไม้

นอกจากการกระจายอำนาจในการดูแลใช้ประโยชน์จากป่าที่สร้างการมีส่วนร่วม และเป็นพหุศูนย์กลางดังกล่าวดังต้นแล้ว รัฐยังมีนโยบายในการเปลี่ยนมุมมอง และความตระหนักในการกระจายอำนาจของการจัดการป่าไม้ ทำให้ครัวเรือน โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์สามารถเข้าถึงทรัพยากรป่าไม้ได้ดีขึ้น และได้รับการจัดสรร ที่ดินในป่าช่วยให้ผู้คนรู้สึกมั่นคงในการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุนในการพัฒนาป่าไม้ อย่างยั่งยืน นโยบายดังกล่าวดึงดูดชาวบ้านจำนวนไม่น้อยที่มีความกระตือรือร้น อยู่แล้ว ให้เข้าร่วมในการปกป้องและพัฒนาป่าไม้ ทั้งยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับ หน่วยงานท้องถิ่นในการร่วมมือกับทุน (บริษัทธุรกิจ) และครัวเรือนผู้ที่เป็นเจ้าของ ที่ดินป่าไม้ ได้พัฒนาพื้นที่ป่าที่มีศักยภาพเพื่อการส่งออกผลิตภัณฑ์จากไม้ โดยเฉพาะ ตลาดต่างประเทศที่มีมูลค่าสูง ซึ่งรัฐบาลมองว่าสิ่งนี้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจการตลาดในแบบสังคมนิยมที่หลายภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

ในทางปฏิบัติ ในปี 2021 ทางอำเภอกวานชินจึงได้นำโครงการ Forest Stewardship Council (FSC) เข้ามาใช้ในการเพิ่มมูลค่าไม้ในป่าภายใต้กรอบแนวคิด ธรรมชาติและการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น ฝ่ายวิชาการเกษตรและการพัฒนาชนบท จังหวัดเหงะอได้เข้ามากำกับดูแลหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเจ้าของป่าไม้ โดยมุ่งเน้น การวิจัยและการวางแผนเพื่อดำเนินการจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืนและออกใบรับรอง ป่าตามมาตรฐาน FSC ในห่วงโซ่อุปทานการส่งออก ผลิตภัณฑ์จากป่าสู่ตลาดยุโรป

ชาวบ้านที่ร่วมโครงการมีทั้งสิ้น 637 ครอบครัว ทั้งหมดเป็นครอบครัวของคนไท ภายใต้โครงการ FSC รัฐบาลอนุญาตให้เปิดโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้รัฐยังได้ผลิตวาทกรรมของการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะการจัดการป่า ในฐานะที่เป็นเรื่องเล่ากระแสหลัก (grand narratives) ในรูปแบบของป้ายโฆษณาชวนเชื่อ ติดทั่วทั้งอำเภอ แทบจะทุกตรอกซอกซอยของหมู่บ้านต่าง ๆ ในพื้นที่เมืองชายแดนแห่งนี้

ส่วนบริบททางวัฒนธรรม รัฐบาลได้มีการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์นอกเขตปกครองตนเอง ที่ริเริ่มขึ้นมาตั้งแต่ปี 1980 และมีนโยบายการส่งเสริมฯ ออกมาเป็นระยะ ๆ ในทุกทศวรรษ โดยเฉพาะในปี 2004 รัฐบาลได้มีคำสั่ง (chí thỉ) ที่ 38/2004/CT-TTg เรื่องการส่งเสริมการฝึกอบรมและส่งเสริมภาษาชนกลุ่มน้อย สำหรับเจ้าหน้าที่และข้าราชการที่ทำงานในพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่บนภูเขา สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย และในปี 2006 ด้วยข้อกำหนด 03/2006/QĐ-BGD&ĐT ว่าด้วยการสร้างกรอบในโครงการสอนภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนกลุ่มน้อย (พร้อมการเขียนภาษาชนกลุ่มน้อย) สำหรับเจ้าหน้าที่ทำงานในพื้นที่ชนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ (Bo giao duc va dao tao, 2006) ดังนั้น ภายใต้นโยบายข้างต้น ศาลเจ้าเจ้าตือม้ายต้าวจึงได้รับการฟื้นฟู (สร้างขึ้นใหม่) ในปี 2009 และตามมาด้วยพิธีเซ่นเมืองเซียที่ถูกประดิษฐ์ใหม่ในปี 2010 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อได้มีข้อกำหนดตามมติของรัฐบาลที่ 120/2020/QH14 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2022 เรื่องการอนุมัตินโยบายการลงทุนของโครงการเป้าหมายระดับชาติเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ชนกลุ่มน้อยและพื้นที่ภูเขา ช่วงปี 2021-2030 ดังนั้น ในปลายปี 2022 จึงมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ศาลเจ้าตือม้ายต้าวขึ้นใหม่ให้ดูอลังการกว่าเดิม ส่วนพิธีเซ่นเมืองเซียก็ถูกจัดอย่างยิ่งใหญ่กว่าในอดีตที่ผ่านมา

สำหรับพิธีกรรมดั้งเดิมในยุครัฐจารีตนั้น จากการสนทนอย่างไม่เป็นทางการกับชาวบ้านและปัญญาชนท้องถิ่น ต่างกรรมต่างวาระในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา ที่ผู้เขียนศึกษาชุมชนแห่งนี้ ด้วยความทรงจำอันเลือนรางและประสบการณ์ของผู้สูงวัยที่เคยเห็นพิธีกรรมนี้ในปี 1957 ซึ่งเป็นครั้งสุดท้ายที่เป็นการจัดพิธีกรรมแบบจารีต (ก่อนการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในปี 2010) กอปรกับการบอกเล่าของบรรพบุรุษของตน พิธีเซ่นเมืองเซียในยุคก่อนถูกจัดการโดยเจ้าเมือง มีการเซ่นไหว้ทุกปีด้วยหมู โดยมีแม่มดเป็นผู้ทำพิธีหลัก ส่วนจามนัต (พอมนัต) เป็นผู้ช่วยทำพิธี (Choowonglert,

2023b; 2024) แต่ไม่มีการเฉลิมฉลองใหญ่ระดับหมู่บ้าน อย่างไรก็ตาม ทุก ๆ 5 ปี มีการเซ่นไหว้ใหญ่ด้วยควาย และมีการเฉลิมฉลอง ใช้เวลาประมาณ 3 วัน กินดื่มกันอย่างเมามายร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานกันทั้งเมือง

ส่วนพิธีกรรมเซ่นเมืองเซี่ยที่ฟื้นฟูใหม่ตามนโยบายของรัฐในปี 2010 เป็นประเพณีประติษฐ์ กล่าวคือเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดเป็นทางการ และทำให้พิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะที่อ้างอิงอดีต ทั้ง ๆ ที่ข้อกำหนดส่วนใหญ่ของพิธีกรรมถูกประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ด้วยเหตุนี้จึงมีการจัดกิจกรรมและวัตถุสัญลักษณ์เข้ามามากมาย การเขียนข้อกำหนดของพิธีกรรม ซึ่งเป็น “ตัวบท” ในฐานะสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมเป็นตัวกระทำซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อการผลิตวัฒนธรรมและการก่อตัวของอำนาจรัฐต่อชาติพันธุ์และท้องถิ่น

สำหรับบริบทในระดับท้องถิ่น พบว่าสังคมไทที่อำเภอกวานเซินเป็นสังคมการเมือง กล่าวคือสังคมที่มีอำนาจตามกฎหมาย-จารีตของชาวบ้าน อำนาจทางประเพณี ธรรมเนียมปฏิบัติ สถาบันของท้องถิ่น (Gilbert, 2006) สังคมการเมืองจึงมีอำนาจทางศีลธรรมและอำนาจศักดิ์สิทธิ์ เช่น มีพิธีกรรมของแม่ผด อันเป็นกลไกเชิงอุดมการณ์และระบบศีลธรรมเพื่อการดำรงอยู่ (Choowonglert, 2023a) เพื่อทำหน้าที่ในการควบคุมพฤติกรรมของปัจเจกและยึดโยงความสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ สังคมการเมืองของชาวบ้านประกอบไปด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์อันสลับซับซ้อนที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับสิ่งที่มีอำนาจในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสร้างผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม พิธีกรรม ภาษา และการใช้แรงงานในชีวิตประจำวัน (Walker, 2012) สังคมเช่นนี้มักมีพิธีกรรมเพื่อแสดงออกและยึดโยงความสัมพันธ์ทางสังคม จัดระเบียบสังคม และสถาปนาสถาบันทางสังคมของคนในชุมชนนั้น ๆ เช่น เรื่องเล่าเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษที่สามารถสั่งให้ลูกหลานที่ทะเลาะกันหันมาคืนดีกันได้ (Kaewthep, 2010, p. 9)

ในแง่เศรษฐกิจ จากข้อมูลปี 2015 กวานเซินมีพื้นที่ป่าถึง ร้อยละ 88 ของพื้นที่พื้นที่เกษตรกรรมมีเพียงร้อยละ 2.72 พื้นที่ทำการประมง คิดเป็นร้อยละ 0.08 ที่เหลือเป็นพื้นที่อยู่อาศัยและสวนครัว ในจำนวนพื้นที่ป่าทั้งหมด จัดเป็นป่าเศรษฐกิจ (rừng sản xuất) มีร้อยละ 54.7 ในขณะที่ป่าสงวน (rừng phòng hộ) มีร้อยละ 46.3 คำนวณประชากรต่อพื้นที่ป่าคิดเป็น 1.9 คน/เฮกตาร์ (11.88) ทั้งนี้ กวานเซินไม่มีป่าอนุรักษ์ อุทยานแห่งชาติ และป่าที่สงวนไว้ใช้ในกรณีพิเศษ (Tuong et al., 2016)

ด้วยเหตุนี้ เศรษฐกิจของกวางซินไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลิตผลจากภาคการเกษตร (ซึ่งมีเพียงร้อยละ 20) และการค้า (ร้อยละ 5) ทว่าขึ้นอยู่กับอุตสาหกรรมการทำไม้เป็นหลัก อำเภอกวางซินมีชื่อเสียงด้านการทำไม้และการส่งออกผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับไม้ไผ่ จากการที่รัฐลงทุนปรับปรุงเส้นทางหลวงสาย 217 ระหว่างด่านชายแดน เวียดนาม-ลาว (ด่านนาแห้ว) จนถึงสามแยกดงเตม (Đồng Tâm) ที่อำเภอบ้าเทือก ซึ่งเป็นสามแยกที่เชื่อมต่อระหว่างพื้นที่ราบกับพื้นที่สูงทางขวา ให้รองรับรถบรรทุกไม้ขนาดใหญ่ได้ รวมทั้งการปรับปรุงเส้นทางเข้า-ออกระหว่างหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความสะดวกในการชักลากไม้ออกมาขึ้นรถบรรทุก 10 ล้อ เหล่านี้คือสิ่งดึงดูดบริษัททำไม้เป็นจำนวนมาก

การเปรียบเทียบระหว่างพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าและเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม

หลังจากวิเคราะห์บริบทแล้ว ในส่วนนี้เป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่ากับพิธีกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สี่ เพื่อจำแนกแยกแยะให้เห็นปฏิบัติการครอบงำของรัฐ และการต่อรองของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอแสดงลักษณะต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของแนวคิดพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า (narrativized ritual) และเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม (ritualized narrative)

แนวคิดแรก พิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า เป็นพิธีกรรมที่รวมเอาองค์ประกอบของการเล่าเรื่อง เช่น ตำนาน เรื่องเล่า และการแสดงละคร เพื่อถ่ายทอดความหมายและความสำคัญของพิธีกรรม (Turner, 1982) หรือเป็นกระบวนการผสมผสานพิธีกรรมเข้าไว้ในกรอบ/โครงสร้างของเรื่องเล่า รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของพิธีกรรมให้เป็นรูปแบบการเล่าเรื่อง โดยมักจะเน้นถึงความหมายและความสำคัญของพิธีกรรมนั้น ๆ ด้วยแนวคิดนี้ พิธีกรรมต่าง ๆ ได้รับการดัดแปลงและนำเสนอในรูปแบบการเล่าเรื่อง หรือการฝังองค์ประกอบของพิธีกรรมไว้ในกรอบการเล่าเรื่อง มีตัวละครและเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วกระทำ/ถ่ายทอดผ่านการเล่าเรื่องวรรณกรรม ละคร หรือการแสดงออกทางศิลปะในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้ความหมายและบริบทแก่พิธีกรรมที่กำลังปฏิบัติ แนวทางนี้ช่วยให้ความเข้าใจเรื่องเล่าที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ด้วยการให้ความหมายและสัญลักษณ์ของพิธีกรรม ทำให้เรื่องเล่าถูกถ่ายทอดได้ด้วยวิธีที่เข้าถึงและเข้าใจได้มากขึ้น และทำให้เรื่องเล่ามาข้องเกี่ยว (engagement) กับพิธีกรรม แนวคิดนี้ช่วยให้ผู้คนสามารถแบ่งปันและชื่นชมพิธีกรรมต่าง ๆ นอกเหนือจากในบริบททางวัฒนธรรมหรือศาสนาดั้งเดิมได้ เช่น พิธีกรรมในหนังสือ

เลวีนิติหรือเลวีตีกุส (Leviticus) ซึ่งบทหนึ่งในพระคัมภีร์ไบเบิล ภาคพันธสัญญาเดิม ในศาสนาคริสต์ มีเรื่องเล่าเชิงพรรณนา (descriptive narrative) เป็นหลัก แต่ในพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าแสดงให้เห็นเจตนาเชิงข้อกำหนดทางพิธีกรรม (prescriptive intention) อย่างชัดเจน ดังนั้น การเขียนและการอ่านเลวีนิติจึงเป็นพิธีกรรม โดยที่การเล่าเรื่องและการดำเนินเรื่องเล่าในพระคัมภีร์นี้ มีคุณสมบัติเหมือนพิธีกรรม และสะท้อนเนื้อหาเชิงพิธีกรรม (Bibb, 2009, p. 34)

แนวคิดที่สอง เรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม เป็นการเล่าเรื่องที่ผสมผสานองค์ประกอบของพิธีกรรม เพื่อสร้างประสบการณ์ทางศาสนาและจิตวิญญาณหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเล่าหรือตำนานที่ถูกนำมาใช้ในพิธีกรรมหรือแสดงออกผ่านพิธีกรรม กล่าวคือ เรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรมคือปฏิสัมพันธ์และการผสมผสานองค์ประกอบของเรื่องเล่าเข้ากับพิธีกรรม ในแนวคิดนี้ เรื่องเล่าถูกใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดและรักษาคุณค่าทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ การเล่าเรื่องในพิธีกรรมมักจะเป็นไปตามโครงสร้างเฉพาะ มีรูปแบบที่ตายตัวและดำเนินการเล่าซ้ำ ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีทางสังคมและอัตลักษณ์ส่วนรวม เรื่องราวเหล่านี้สามารถพบได้ในการปฏิบัติทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีชุดของการกระทำและการปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจง มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างประสบการณ์ร่วมและความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่น พิธีทางศาสนา และการเฉลิมฉลองตามประเพณี ประเด็นหลักอยู่ที่แง่มุมของการเล่าเรื่อง ซึ่งช่วยเพิ่มความหมายและความสำคัญของพิธีกรรม ดังนั้น พิธีกรรมและเรื่องเล่าจึงได้เสริมสร้างและมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน สิ่งนี้ได้เผยให้เห็นความคลุมเครือและความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้า/เทพ/ผีกับมนุษย์ (Bibb, 2009) เช่น พิธีกรรมล้างบาปในศาสนาคริสต์ การบูชาบรรพบุรุษของชาวจีน

ตาราง 1 การเปรียบเทียบระหว่างพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่ากับเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม

ลักษณะ	พิธีกรรม ในฐานะเรื่องเล่า (narrativized ritual)	เรื่องเล่า ในฐานะพิธีกรรม (ritualized narrative)
รูปแบบ	เรื่องเล่า	พิธีกรรม
คำจำกัด ความ	พิธีกรรมที่ถูกเล่าผ่านเรื่องเล่าหรือตำนาน โดยมักจะเน้นถึงความหมายและความสำคัญของพิธีกรรมนั้น ๆ	เรื่องเล่าหรือตำนานที่ถูกแสดงออกผ่านพิธีกรรม โดยมักจะเน้นถึงการกระทำและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเล่านั้น ๆ
จุดเน้น	การเล่าเรื่อง	การปฏิบัติการ
โครงสร้าง	มีโครงเรื่อง ตัวละคร เหตุการณ์	ชุดของการกระทำและปฏิบัติการ
จุดประสงค์	สื่อสารความหมาย สร้างความเข้าใจ เชิงข้อกำหนดหรือบรรทัดฐาน หรือสิ่งที่บรรพบุรุษเคยทำมา เพื่อบอกกับประชาชนว่าพวกเขาควรมีพฤติกรรมอย่างไร หรือควรจะทำอะไรในอนาคต	ปฏิบัติตามประเพณี สร้างประสบการณ์ร่วม และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
การ แสดงออก	ผ่านการเล่าเรื่อง/การแสดง	ผ่านพิธีกรรม
ตัวอย่าง	เล่าเรื่องราวการสร้างโลกในพระคัมภีร์ไบเบิล เล่าถึงการกระทำของพระเจ้าในการสร้างโลกและสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ การเล่าเรื่องมีจุดประสงค์เพื่อสื่อสารความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าและธรรมชาติของการสร้างสรรค์เรื่องราวเกี่ยวกับการกำเนิดของพระเยซู ในหนังสือเลวีนิติ (Leviticus) เล่าถึงกฎหมายและข้อบังคับที่ชาวอิสราเอลต้องปฏิบัติตามเพื่อที่จะดำรงชีวิตในที่ประทับของพระเจ้า	พิธีบูชาয়ัญในศาสนาฮิวโรแวนเป็นเรื่องเล่าที่ถูกนำมาใช้เป็นพิธีกรรม พิธีกรรมนี้มีขั้นตอนและการปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า

ตาราง 1 (ต่อ)

ลักษณะ	พิธีกรรม ในฐานะเรื่องเล่า (narrativized ritual)	เรื่องเล่า ในฐานะพิธีกรรม (ritualized narrative)
ตัวอย่าง ในบทความนี้	การเล่าตำนานเมืองเซีย ตำนาน ตือม้าฮ่ายต่าว ตำนานภูฟ้าสัว และ การเล่าวัฒนธรรมไท ในพิธีเปิด งานเทศกาลพิธีเช่นเมืองเซีย	พิธีสวดเช่นเมือง ได้แก่การ สวดเช่นเทพตือม้าฮ่ายต่าว และสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ ของเมืองรวมทั้งหมด 5 แห่ง การสวดและตัวบทสวด สะท้อนความสำคัญของเทพ และสถานที่ ศักดิ์สิทธิ์ ของเมือง ความหมายและ สัญลักษณ์ของพิธีกรรม

ที่มา: ผู้เขียน

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดทั้งสอง จะเห็นว่าเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม มุ่งเน้นไปที่การผสมผสานการเล่าเรื่องเข้ากับพิธีกรรมที่มีอยู่ โดยเน้นย้ำถึงความสำคัญของพิธีกรรมในฐานะวิธีการแสดงออกทางวัฒนธรรม ในขณะที่พิธีกรรมแบบเล่าเรื่องเป็นการเปลี่ยนพิธีกรรมให้เป็นเรื่องเล่า โดยเน้นความสามารถในการปรับตัวและการเข้าถึงพิธีกรรมผ่านการเล่าเรื่องด้วยแนวคิดทั้งสอง ที่มีลักษณะการวิเคราะห์เชิงบูรณาการเรื่องเล่าและพิธีกรรม ทำให้เราตระหนักถึงพลังของการเล่าเรื่องในการถ่ายทอดคุณค่าและความเชื่อทางวัฒนธรรม

การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการทางอุดมการณ์และวาทกรรมของรัฐในกรอบแนวคิดพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า

หลังจากชี้ให้เห็นแนวคิดของการบูรณาการเรื่องเล่าและพิธีกรรมใน 2 ลักษณะข้างต้นแล้ว ผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า (narrativized ritual) มาใช้ในการวิเคราะห์ปฏิบัติการของการเขียนพิธีกรรมเช่นเมืองเซียในฐานะที่เป็นประเพณีประดิษฐ์ (invented tradition) โดยรัฐเวียดนามมีบทบาทสำคัญในการเขียนพิธีกรรมดังกล่าว (แทนที่จะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมเป็นคนเขียน) ภายใต้บริบทของการฟื้นฟูวัฒนธรรมและภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ ดังที่กล่าวแล้ว

ดังนั้น แนวคิดพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า ที่ถูกนำประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ปฏิบัติการนี้ ก็เพื่อชี้ให้เห็นอำนาจรัฐที่เข้ามาครอบงำด้วยการปฏิบัติการเชิงสัญลักษณ์ของการเขียนพิธีกรรม เพื่อสร้างการรับรู้ใหม่ต่อวัฒนธรรม ต่อกันที่และที่สำคัญคือต่อรัฐและพรรคคอมมิวนิสต์ เรื่องเล่าที่อธิบายข้อกำหนดทางพิธีกรรมโดยรัฐ ผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ใช่แค่การบรรยายหรือบอกข้อกำหนดที่ทำให้คนในพิธีกรรมต้องแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ หรือเป็นการบรรยายเรื่องเล่าเชิงตำนาน/นิยายเท่านั้น ทว่าเมื่อเรื่องเล่าไปมีปฏิสัมพันธ์/ผสมผสานกับข้อกำหนดเชิงพิธีกรรมแล้ว มันได้สร้างสิ่งที่เรียกว่าพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าขึ้นมา (Bibb, 2009, p. 34) ดังนั้นเรื่องเล่ากระแสหลัก (grand narrative) โดยรัฐ ได้แก่ นโยบาย วาทกรรมการพัฒนาอุดมการณ์พรรคฯ ความหมายของพื้นที่ชายแดน ตำนานของต้อมฮายด้าว ตำนานภูฟ้าสวรรค์ซึ่งเป็นหนึ่งในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่สำคัญของเมือง และอื่น ๆ ได้ถูกนำมาเล่าใน “พิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า” ซึ่งได้แสดงให้เห็นเจตนาเชิงข้อกำหนดทางพิธีกรรม (prescriptive intention) เมื่อเรื่องเล่าเหล่านี้ถูกเล่าผ่านพิธีกรรม

โดยเฉพาะการกำหนดกิจกรรมในพิธีเปิดงานเช่นเมือง และการใช้สัญลักษณ์และกิจกรรมอื่น ๆ ในวันเปิดงานเช่นเมืองเซียงโดยรัฐท้องถิ่น เช่น การเขียนวัตถุประสงค์ข้อกำหนดต่าง ๆ ในการจัดงาน สถานที่ วัน-เวลา การกำหนดพิธีกรรมในส่วนขอเนื้อหาพิธีเปิด การที่ต้องมีขบวนแห่ (ซึ่งมีทุกเทศกาลที่เป็นวัฒนธรรมของชาวกิง (เวียดนาม) ที่เกี่ยวข้องกับการเช่นไหว้เทพของชุมชน) การแต่งกายของหมอสวดและผู้อัญเชิญเครื่องเช่นมีลักษณะแบบวัฒนธรรมกิง (เวียดนาม) และเครื่องดนตรีในขบวนแห่ หินขวัญซึ่งเป็นแบบไท การแสดงทางวัฒนธรรมชุดต่าง ๆ การจัดกิจกรรมเฉลิมฉลองที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไท กิง และม้ง และวาทกรรมการพัฒนาของพรรคคอมมิวนิสต์ กิจกรรมวัฒนธรรม กีฬา และการท่องเที่ยว กำหนดผู้เข้าร่วมพิธีการกำหนดเนื้อหาในป้ายประชาสัมพันธ์ สถานที่ปักป้าย ตลอดจนสั่งการภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในฐานะกลไกของรัฐให้ดำเนินพิธีนี้ ซึ่งเป็นปฏิบัติการของการเล่าเรื่องต่าง ๆ ซึ่งจึงมีคุณสมบัติเหมือนพิธีกรรม ทั้งยังได้สะท้อนเนื้อหาเชิงพิธีกรรม ดังนั้นการเล่าเรื่องและข้อกำหนดในพิธีกรรมจึงสามารถทำงานร่วมกันได้ (สำหรับรายละเอียดการเขียนพิธีกรรมของรัฐ โปรดดู Choowonglert, 2024)

ด้วยเหตุนี้ ในส่วนนี้จึงเน้นไปที่การวิเคราะห์พิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าหรือประเพณีประดิษฐ์โดยรัฐท้องถิ่น เป็นการสร้างตัวบทขึ้นมาใหม่ที่มีลักษณะเฉพาะที่อ้างอิงกับอดีต และดูเหมือนว่าพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าของรัฐเป็นการใช้ภาษา

เพื่อการครอบงำที่แยบคาย ด้วยการผสมผสานเรื่องเล่าและการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทและอื่น ๆ เข้ามาในการเขียนพิธีกรรม ด้วยการเล่าตำนานเมืองเขย ตำนานตือม้ายายด้าว ตำนานภูฟ้าสั่ว ในพิธีเปิดงานเช่นเมืองเขย และการเล่าวัฒนธรรมไทผ่านการแสดงทางวัฒนธรรมทั้งก่อนและในวันพิธีเปิดงานเช่นเมืองเขย อันทำให้ประเพณีประติษฐานอยู่ในฐานะการเมืองวัฒนธรรมของรัฐ ที่กระทำพิธีกรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ ความหลากหลายของชาติพันธุ์ และอุดมการณ์ของพรรคฯ และรัฐ หรือเพื่อใช้พิธีกรรมเชิงข้อกำหนดที่บอกกับประชาชนว่าพวกเขาควรจะทำอะไรในอนาคต

ยิ่งไปกว่านั้นในตัวบท (เรื่องเล่า) ในพิธีเช่นเมืองเขยได้มีบรรยายถึงช่วงเวลาหนึ่งเพื่อเป็นแบบจำลองในการสร้างแรงบันดาลใจ หรือเป็นคำบรรยายเชิงบรรทัดฐานของอดีต กล่าวอีกนัยหนึ่งคือคำบรรยายทางประวัติศาสตร์ของบรรพบุรุษ (ตือม้ายายด้าว) ที่ทำหน้าที่ส่งทอดสำนึกบางอย่างถึงลูกหลานเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินการ/ชีวิตในอนาคต ตัวบทเชิงพิธีกรรมมีความเชื่อมโยงกับโลกความเป็นจริงในเชิงปฏิบัติการเชิงพิธีกรรม และถูกแฝงอยู่ในฐานะที่เป็นกลยุทธวาทศิลป์และการแสดงลักษณะเฉพาะ ตลอดจนเป็นการพัฒนาการเล่าเรื่องที่ละเอียดอ่อน ข้อความเหล่านั้นเป็นการอธิบายถึงพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจริง อย่างไรก็ตาม เรื่องเล่าดังกล่าวไม่ได้มีความแน่นอนในทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งตัวบทโดยตัวมันเองไม่ได้ให้ข้อมูลที่เพียงพอที่ทำให้ผู้ตีความเพื่อจินตนาการและนำไปสู่การปฏิบัติจริงได้ ดังนั้น มันจึงต้องมีการจินตนาการและเสริมแต่งเข้าไป (Bibb, 2009, pp. 39–40) ด้วยการการเล่าเรื่องประกอบการแสดงทางวัฒนธรรมบนเวทีในพิธีเปิดงานเช่นเมืองเขย การแสดงอื่น ๆ และการมีกิจกรรมและการใช้สัญลักษณ์ประกอบในบริเวณที่ประกอบพิธีเปิดงาน

พลังของพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าโดยรัฐ ที่กล่าวถึงนโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของชาติ ตำนานตือม้ายายด้าวที่สัมพันธ์กับรัฐชาติและความหมายของพื้นที่ชายแดน ในฐานะแม่ทัพและเทพผู้ปกป้องชายแดน ตำนานภูฟ้าสั่ว และการแสดงวัฒนธรรมไทในพิธีเปิดงานเช่นเมืองเขยที่ถูกสื่อสารบนเวทีผ่านเครื่องขยายเสียงต่อผู้คนจำนวนหลายพันคน ทั้งเจ้าหน้าที่รัฐระดับประเทศ จังหวัด อำเภอต่าง ๆ ผู้นำกลุ่มประชาชน ปัญญาชนท้องถิ่น และประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ไท กิง (เวียด) และม้ง รวมทั้งแขกรับเชิญที่มาจาก สปป.ลาว ยิ่งไปกว่านั้น คือการสื่อสารผ่านการถ่ายทอดไปยังสื่อมวลชน (โทรทัศน์ท้องถิ่น) อินเทอร์เน็ต

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าทั้งจากนโยบายและภาคปฏิบัติของนโยบาย รัฐบาลใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์และพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไท มาสร้างเรื่องเล่าของรัฐและที่สำคัญคือได้เขียนข้อกำหนดเชิงพิธีกรรม (พิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่า) ทำหน้าที่ส่งทอดสำนึกบางอย่างถึงคนรุ่นใหม่เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตในอนาคต อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ดังที่กล่าวแล้ว ในทางปฏิบัติ ตัวบท (เรื่องเล่า) เหล่านี้กลับถูกเขียนโดยรัฐท้องถิ่น (แม้ว่าตัวบทเหล่านี้ได้อาศัยข้อมูลบางอย่างจากการสืบค้นโดยปัญญาชนท้องถิ่นก็ตาม) แทนที่จะให้ปัญญาชนและกลุ่มประชาชนในท้องถิ่นเขียนพิธีกรรมของตนเองอย่างมีอิสระ นอกจากนี้ ป้ายข้างเวทีและรอบ ๆ บริเวณที่จัดงาน ไม่ใช่แค่การโฆษณาชวนเชื่อวาทกรรมของรัฐและอุดมการณ์ของพรรคฯ โดยทั่วไป ทว่ามันได้ถูกทำให้กลายเป็นพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าที่ผลิตข้อกำหนดเชิงพิธีกรรมให้แก่ประชาชนเช่นกัน

ด้วยการผสมผสานเรื่องเล่าและการแสดงของกลุ่มชาติพันธุ์ไทและอื่น ๆ เข้ามาในการเขียนพิธีกรรม อันทำให้ประเพณีประเพณีดั้งเดิมอยู่ในฐานะการเมืองวัฒนธรรมของรัฐในการสร้างกระบวนการรับรู้ใหม่ของคนไทต่อวัฒนธรรม รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ และถิ่นที่นั่น เทพถือมีสาธยายดาวซึ่งเป็นเทพของเมืองเชียงถูกเล่าให้เห็นว่าเป็นทั้งแม่ทัพและราชบุตรเขยของอาณาจักรไต่เวียด ที่ปกป้องชายแดนและจะปกป้องชายแดนของรัฐบาลไต่เวียดนามสมัยใหม่อยู่เสมอไป เฉกเช่นพรรคคอมมิวนิสต์ที่ปกป้องวัฒนธรรมชาติ ประชาชนและพื้นที่ชายแดน ดังป้ายโฆษณาชวนเชื่อที่ติดรอบบริเวณงานเทศกาล แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าในกระบวนการของการส่งเสริมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นชนส่วนน้อยให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้น คือความพยายามในการครอบงำวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ด้วยการนำเข้าไปไว้ในกรอบของวาทกรรมการพัฒนาของรัฐและอุดมการณ์ชาตินิยมของพรรคฯ ไม่เพียงแต่สร้างประสบการณ์ใหม่ อัตลักษณ์และอุดมการณ์ใหม่ให้แก่ผู้คน ตลอดจนความหมายใหม่ของถิ่นที่นั่นเท่านั้น ทว่ายังให้คล้ายกับให้คำแนะนำแก่ประชาชนด้วยว่าเขาควรจะทำอะไรในปัจุบันและอนาคต ที่ซึ่งเศรษฐกิจการท่องเที่ยวกำลังจะถูกพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมในถิ่นที่แห่งนี้

การวิเคราะห์ปฏิบัติการของชาติพันธุ์ในกรอบแนวคิดเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม

หลังจากการทำความเข้าใจปฏิบัติการของรัฐในการเขียนและวางข้อกำหนดพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าแล้ว ในส่วนนี้ จึงเป็นการวิเคราะห์เรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรมในกรอบคิดเชิงวิพากษ์ โดยศึกษาปฏิสัมพันธ์ของเรื่องเล่าในฐานะปฏิบัติการ อันเป็นพื้นที่ “เริ่มต้น” ของพหุเสียง (polyphony) ของเรื่องเล่าต่าง ๆ (Bakhtin, 1981) ที่มาการปะทะประสาน (Hall, 1980b) กันกับเรื่องเล่าของรัฐ กล่าวคือ เป็นการวิเคราะห์ปฏิบัติการของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งผู้เขียนได้ประยุกต์ใช้กับแนวคิดเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม (Bibb, 2009) ซึ่งถือเป็นขั้นตอนที่ห้า ของการวิเคราะห์ อาจกล่าวได้ว่าปฏิบัติการของรัฐข้างต้น มีลักษณะของการครอบงำทางวัฒนธรรมของรัฐแล้ว ก็มาวิเคราะห์ปฏิบัติการของการปะทะประสาน (Hall, 1980b) และการต่อรองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในพิธีกรรมเช่นเมืองเซียง แม้กลุ่มชาติพันธุ์ไม่สามารถสร้างตัวบทในฐานะพิธีกรรมในฐานะเรื่องเล่าโดยตรงไปตรงมาเฉกเช่นที่รัฐทำได้ ทว่าพวกเขาได้ต่อรองด้วยการเล่าเรื่องผ่านชุดการกระทำหรือปฏิบัติการบางอย่างในพิธีกรรม

แนวทางการวิเคราะห์นี้มองพิธีกรรมในฐานะที่เป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (De Fina & Georgakopoulou, 2008) หรืออาจจะเรียกว่าเป็นการศึกษาพิธีกรรมในฐานะการกระทำทางสังคม ที่วิเคราะห์เชื่อมโยงระหว่างพิธีกรรมและบริบททางสังคมและวัฒนธรรม (Bibb, 2009) ได้เช่นกัน การปะทะประสานดังกล่าว คือการทำความเข้าใจการทำงานร่วมกัน (interplay) ระหว่างพิธีกรรมเช่นเมืองเซียง (ในฐานะประเพณีประดิษฐ์) และเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับเทพตือม้าสายดาวของคนไทดำนานของเมืองเซียง ตลอดจนเรื่องเล่าเกี่ยวกับอุดมการณ์และนโยบายของพรรคฯ และวาทกรรมของรัฐ

ทั้งนี้โดยเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ปฏิบัติการต่อรองของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรม ในปฏิบัติการทางพิธีกรรมหลายกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพิธีสวดเช่น การจัดการเครื่องเช่นดนตรีประกอบ การกำหนดตัวหมอสวด วิธีการสวดและเนื้อหาการสวดเช่นเทพ/ผี ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของเมือง 5 แห่ง อันเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกสืบทอด ติความและปฏิบัติการโดยกลุ่มชาติพันธุ์ไท เป็นพื้นที่และพิธีกรรมอันศักดิ์สิทธิ์ที่ได้รับการสืบทอดแต่โบราณ ที่ซึ่งรัฐไม่อาจและไม่กล้าเข้ามาแทรกแซงได้ ทั้งนี้ เพราะเจ้าหน้าที่รัฐไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใดก็ตาม ต่างก็มีความเชื่อเรื่องเทพ/ผีที่คุ้มครองพื้นที่ ที่ถือว่าเป็นจิตวิญญาณของสถานที่แห่งนี้ และมีความเกรงกลัวต่อการทำผิดธรรมเนียม ดังนั้น พื้นที่ที่ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ทั้ง 5 แห่ง เว้นแต่การแต่งกายของหมอสวดที่มีลักษณะคล้ายวัฒนธรรมกิง (เวียด)

พิธีกรรมอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นบพสวด ตัวหมอสวด และเครื่องเช่นไหรัจึงไม่อาจปรับเปลี่ยนให้กับการครอบงำจากภายนอกได้ ด้วยเหตุนี้ พิธีกรรมในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 5 แห่ง จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้กับความเป็นพหุเสียงของพิธีกรรม ด้วยการปะทะประสานเรื่องเล่าและวาทกรรมต่าง ๆ ของรัฐที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเล่าตำนาน ตีอมาฮายดาว เรื่องเล่าอื่น ๆ และการแสดงทางวัฒนธรรมในพิธีเปิดพิธีเช่นเมืองเซียดังที่กล่าวไปแล้ว (โปรดดูรายละเอียดที่ Choowonglert, 2024)

การวิเคราะห์ประเด็นด้านการปะทะประสานเรื่องของรัฐชาติและชาติพันธุ์

เมื่อวิเคราะห์ปฏิบัติการทั้งของรัฐชาติและชาติพันธุ์แล้ว ในส่วนนี้เป็นขั้นตอนสุดท้าย คือการวิเคราะห์เพื่อยกระดับปฏิบัติการทางสังคมที่บูรณาการเรื่องเล่าและพิธีกรรมให้มีความเป็นนามธรรมขึ้น ทั้งนี้โดยวิเคราะห์ผ่านแนวคิดการปะทะประสานเรื่องเล่าต่าง ๆ ตลอดจนการผลิตซ้ำเรื่องเล่าใหม่ที่สัมพันธ์กับบริบทและเงื่อนไขระดับมหภาค เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่มาของ “อำนาจจากเบื้องล่าง”

เริ่มต้นจากการจัดวางปฏิบัติการทั้งของรัฐชาติและชาติพันธุ์ไว้ในบริบท (specific contexts) ซึ่งเป็นบริบททั้งในระดับรัฐและระดับท้องถิ่นดังที่กล่าวไปในขั้นตอนที่สาม กล่าวคือรัฐมีความมุ่งหมายในการผลิตเรื่องเล่ากระแสหลัก หรือวาทกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อครอบงำความคิดของกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่น เพื่อให้เป็นไปตามอุดมการณ์ชาติ วาทกรรมการพัฒนาและนโยบายของรัฐ ในขณะที่ชาติพันธุ์ที่อยู่แบบสังคมการเมือง ต่างก็มีธรรมเนียมปฏิบัติ จารีต และเรื่องเล่าขนาดเล็กในการพัฒนาวิถีชีวิตของตน ต่อมาเราจะเห็นว่า ความมุ่งหมายของทั้งฝ่ายไม่ลงรอยกัน ซึ่งเห็นได้จากเรื่องเล่าของทั้ง 2 ฝ่ายมาปะทะกันในพื้นที่ทางสังคม (พิธีกรรมเช่นเมืองเซีย) ณ ตรงนี้ เราจะพบว่า พิธีกรรมเช่นเมืองเซียคือจุดปะทะของเรื่องเล่ากระแสหลักของรัฐและเรื่องเล่าขนาดเล็กของชาติพันธุ์

จากนั้น ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ต่อไป โดยใช้ตาราง เพื่อเปรียบเทียบเรื่องเล่าทั้งของรัฐชาติและชาติพันธุ์ โดยใช้ตารางด้านล่างนี้ เพื่อวิเคราะห์การปะทะประสานเรื่องเล่าดังกล่าว ที่ไม่ใช่ลักษณะของการต่อต้าน หรือเป็นแบบชั่วคราวกันข้าม ทว่าเป็นการ “ปะทะประสาน” ที่มีทั้งการผสมผสาน ตอรอง และปรับเปลี่ยน ระหว่างเรื่องเล่าของทั้งสองฝ่าย ทำให้เกิดการตอรองกับการเขียนพิธีกรรมของรัฐชาติที่สำคัญคือเราได้เรียนรู้ว่า กระบวนการนี้ทำให้เกิดการสร้างประสบการณ์และการรับรู้ใหม่ของคนไทยในบริบทร่วมสมัยที่พวกเขาเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

ตาราง 2 การปะทะประสานเรื่องเล่ากระแสหลักของชาติกับเรื่องเล่าขนาดเล็ก
ของชาติพันธุ์

ลักษณะ ต่าง ๆ	พิธีกรรม ในฐานะเรื่องเล่า (การเขียนพิธีกรรม และการสร้างข้อกำหนด ของพิธีกรรม หรือการประดิษฐ์ประเพณี โดยรัฐ)	เรื่องเล่า ในฐานะพิธีกรรม (การปฏิบัติตาม ประเพณีดั้งเดิม โดยชาติพันธุ์)	พหุเสียง ในกระบวนการ ปะทะประสาน
การ สวดเซ่น	กำหนดให้สวดเซ่นเทพต่าง ๆ 5 แห่ง	ปฏิบัติกรสวดเซ่นเทพ ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ต่าง ๆ 5 แห่ง	มีลักษณะลูกผสม: แต่งกายแบบกิง แต่ บทสวดๆ เป็นภาษาไทย เครื่องเซ่นแบบไท
การ แต่งกาย ของผู้ร่วม ขบวนแห่	ผู้ชายแต่งกายแบบ วัฒนธรรมกิง เพราะติดม้า สายด้าวถือเป็นทหารของ ราชสำนักฯ	ผู้หญิงแต่งกายแบบไท	มีลักษณะลูกผสม: การแต่งกายที่แตก ต่างระหว่างหญิง-ชาย ในขบวนแห่เดียวกัน
เครื่อง ดนตรี ในขบวนแห่	เขียนในข้อกำหนดไว้ว่า เป็นเครื่องดนตรีไท	เป็นไปตามประเพณี ดั้งเดิม	การแสดงอัตลักษณ์ไท ที่โดดเด่นในขบวนแห่ ทั้ง ๆ ที่ ขบวนแห่นั้น เป็นวัฒนธรรมกิง
การแสดง ทาง วัฒนธรรม ในวันก่อน พิธีเปิด	ให้แต่ละคอมมูนแสดง ทางวัฒนธรรม เพื่อประกวด	มีความหลากหลาย ทางการแสดงทั้งไทแขวง ไทดำ ม้ง กิง ลาว	สำนึกถึงความเป็น พหุวัฒนธรรมถิ่นที่ และความเป็นไท โดยคนไท
การแสดง ทาง วัฒนธรรม ในพิธีเปิด	การแสดงติดม้าสายด้าว และอื่น ๆ ที่แฝงฝัง วาทกรรมการพัฒนา ของรัฐ และอุดมการณ์ พรรคฯ เช่น ความสามัคคี ของชาติพันธุ์ (ไท กิง ม้ง) ความสงบสุข การปกป้อง พื้นที่ บทบาทของทหาร เป็นต้น	ประดิษฐ์ประเพณี โดยไม่อาศัยอดีตไม่ได้ อย่างไรเสีย ก็ยังมีเรื่อง ราวของคนไท ขบร้า่องไท และการแต่งกายแบบไท เป็นหลัก แสดงให้เห็นว่า พื้นที่นี้เป็นของคนไทมา ก่อน	คนไทและวัฒนธรรมไท ในกรอบของรัฐชาติ อุดมการณ์พรรคฯ เช่น การอยู่ร่วมกันบน ความหลากหลายทาง ชาติพันธุ์ และนโยบาย การควบคุ่มพื้นที่ ชายแดน เช่น ความสงบ สุขและการท่องเที่ยว

ตาราง 2 (ต่อ)

ลักษณะต่าง ๆ	พิธีกรรม ในฐานะเรื่องเล่า (การเขียนพิธีกรรม และการสร้างข้อกำหนด ของพิธีกรรม หรือการ ประดิษฐ์ประเพณีโดยรัฐ)	เรื่องเล่า ในฐานะพิธีกรรม (การปฏิบัติตาม ประเพณีดั้งเดิม โดยชาติพันธุ์)	พหุเสียง ในกระบวนการ ปะทะประสาน
การออกร้าน แสดงสินค้า และอาหาร วัฒนธรรม	ความพยายามในการ แปลงวัฒนธรรมเป็นสินค้า เพื่อแสดงศักยภาพ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว	การแสดงออก ซึ่งความเป็นไทแท้ อันโดดเด่นจาก วัฒนธรรมกึ่งและ วัฒนธรรมม้ง	ความสนุกสนาน อิมเมจ และสร้าง ความสมานฉันท์ ระหว่างคอมมูน ต่าง ๆ
ป้าย คำขวัญ	กำหนดให้มีการติดป้าย โฆษณาชวนเชื่อของรัฐ ข้างเวทีและรอบๆ ที่จัดงาน ที่เป็นการสื่อสาร วาทกรรมการพัฒนาของรัฐ นโยบายต่อพื้นที่ ทรพยากร วัฒนธรรม และอุดมการณ์ ของพรรคฯ	มิได้มีปฏิบัติการ ต่อสิ่งนี้โดยตรง เพราะไม่อยู่ใน พิธีกรรมดั้งเดิม	การสร้าง ความหมายใหม่ ของการพัฒนา และถิ่นที่ อุดมการณ์ใหม่ วัฒนธรรมใหม่ และอัตลักษณ์ใหม่ โดยรัฐ ทำให้คนไท รู้สึกว่าคุณชีวิตของ พวกเขาอยู่ใน กรอบของรัฐธรรมนูญ
สถาปัตยกรรม ศาลเจ้า ดือม้ายายด้าว	ถูกรอบงำโดยวัฒนธรรม คติความเชื่อของชาวกิง	เขียนอักษรไทที่ป้าย บนแท่นบูชาและเสา	ความเป็น วัฒนธรรมบูชาเทพ แบบเวียดนามแต่ เทพเป็นของคนไท
พิธีกรรมสวด เช่นดือม้ายายด้าว หินขวัญ และหลักมัน สบเซี่ย เสื่อตุน้ำ และเปียงไฟ	เนื่องจากเป็นพื้นที่ และพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ของ คนไท รัฐจะไม่จัดการกับ พื้นที่นี้	เป็นไปตามประเพณี ดั้งเดิม	รัฐยอมปล่อยบางสิ่ง ให้เป็นไปตาม ประเพณีดั้งเดิม คือประสบการณ์ ของการเชื่อมโยง ตนเองกับเทพ ผี ถิ่นที่ และธรรมชาติ และการมีสำนึก ชาติพันธุ์

ที่มา: ผู้เขียน

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นการปะทะประสานจนเกิดเป็นประสบการณ์ใหม่ และสิ่งใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งแก่วัฒนธรรม ผู้คน และถิ่นที่ จากนั้นจึงยกระดับการวิเคราะห์โดยนำกระบวนการคิดและทฤษฎีที่ได้กล่าวไว้ในขั้นตอนที่หนึ่ง และสองมาตีความการปฏิบัติการในบริบทดังกล่าว โดยผู้เขียนวิเคราะห์ว่าสำนึกและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และถิ่นที่ของไทยในปัจจุบัน เป็นสำนึกใหม่ที่ผสมผสานทั้งสำนึกต่อความเป็นพลเมืองของชาติไทยและถิ่นที่ของไทในปัจจุบัน เป็นสิ่งใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทร่วมสมัย กล่าวคือ มีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่โดดเด่น ในลักษณะที่มีความเป็นลูกผสมของวัฒนธรรมไท การมีวัฒนธรรมไทที่โดดเด่น และมีความสำนึกต่อถิ่นที่ (กวางเซิน) ที่ผสมผสานทั้งในฐานะที่เป็นเมืองชายแดนของรัฐและเมืองของคนไท อัตลักษณ์และสำนึกใหม่ดังกล่าว ถูกผสมผสานจากบางสิ่งบางอย่างที่มีความย้อนแย้ง มีความเข้ากันได้ และบางอย่างรัฐได้ปรับปรุงให้ แต่ทั้งหมดนั้นเชื่อมโยงกันได้ จนกลายเป็น **อัตลักษณ์ใหม่ของคนไทและสำนึกใหม่ต่อถิ่นที่** ดังที่ฮอลล์ (Hall, 1980a, 1986) กล่าวว่า “อัตลักษณ์เกิดจากการประกอบสร้างขึ้นมา ตัวตนของคน ๆ หนึ่งเป็นผลรวมและความเชื่อมโยง/ขัดแย้งกันของวาทกรรมหลากหลายชุด หลายสถานการณ์”

การวิเคราะห์ในแง่ของการนำไปใช้ในการพัฒนาสังคม ในฐานะที่เป็นอำนาจจากเบื้องล่าง

ในส่วนนี้ผู้เขียนจะวิเคราะห์เพื่อให้เห็นบทบาทของการบูรณาการเรื่องเล่าและพิธีกรรมของคนไทไปปฏิบัติการเพื่อ “การพัฒนาสังคม” ในแง่ที่เป็นทรัพยากรและกลยุทธ์ของชาติพันธุ์ ในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่และสำนึกใหม่ต่อถิ่นที่ผ่านกระบวนการปะทะประสานเรื่องเล่าเชิงพิธีกรรม เพื่อต่อรองกับเรื่องเล่าหลัก/วาทกรรมรัฐ รวมถึงประเด็นอื่น ๆ เนื่องจากบทบาทของเรื่องเล่าอยู่ในฐานะพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Bell, 1988) ที่ซึ่งเรื่องเล่าและพิธีกรรมทั้งของชาติและชาติพันธุ์ต่างได้ประกอบสร้างความเป็นไท (อัตลักษณ์) และกวางเซิน (ถิ่นที่) ขึ้นมาใหม่ โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์ได้แสดงบทบาทสำคัญในการผลิตเรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรมเพื่อต่อรองความหมายกับเรื่องเล่าหลักของชาติ อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ (ไม่แบ่งแยกเรา-เขา) และสำนึกร่วมของความเป็นคนไทในถิ่นที่แห่งนี้ ภายใต้กรอบคิดของชุมชนการพูด (De Fina & Georgakopoulou, 2008) ปฏิบัติการต่อรองดังกล่าวถือเป็นทรัพยากรและกลยุทธ์ของชาติพันธุ์ (Bell, 1988) ซึ่งพวกเขาได้ใช้มันสร้างความรู้สึกและเข้าไปมีส่วนร่วมกับรัฐและทุนในการจัดการทรัพยากร (ป่า) อันมีค่าของกวางเซิน (ดูรายละเอียดจาก Choowonglert, 2023b) อันเป็นอำนาจจากเบื้องล่างของคนไท

สรุป

บทความนี้มีส่วนในการเปิดเผยให้เห็นกระบวนการสร้างความรู้ในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ด้านการพัฒนาสังคม ผ่านการศึกษาเรื่องเล่าและพิธีกรรม โดยชี้ให้เห็นวิธีวิทยาที่บูรณาการพิธีกรรมและเรื่องเล่า ด้วยการนำเรื่องเล่าทั้งเรื่องเล่ากระแสหลัก (grand narrative) ของรัฐ และเรื่องเล่าขนาดเล็ก (little narrative) ของกลุ่มชาติพันธุ์ มาปะทะประสานจนเกิดเป็นประสบการณ์การรับรู้ใหม่สำนึกใหม่และอัตลักษณ์ใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมร่วมสมัย วิธีวิทยาที่ว่านี้ มีขั้นตอนที่ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เชิงบูรณาการเรื่องเล่ากับพิธีกรรมของรัฐและกลุ่มชาติพันธุ์ ด้วยมุมมองต่อเรื่องเล่าและพิธีกรรมในฐานะที่เป็นปฏิบัติการทางสังคมของรัฐและทุน ที่ถูกจัดวางในบริบทระดับท้องถิ่นและระดับประเทศด้วยการวิเคราะห์ในเชิงพลูเลียมและการปะทะประสานของเรื่องเล่าระดับต่าง ๆ ในกิจกรรมและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในพิธีเช่นเมืองเซียวว่ามีลักษณะใดบ้าง จึงทำให้เราเห็นการอยู่ร่วมกันของหลากหลายเสียง ที่มีการโต้ตอบและมีการปะทะประสานระหว่างเสียงที่แตกต่างกัน อันเป็นการสร้างประสบการณ์ใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งต่อวัฒนธรรม ต่อตนเองที่สัมพันธ์กับคนอื่น กับผี เทพ และธรรมชาติ ซึ่งสามารถยกระดับการวิเคราะห์ให้เห็นถึงอัตลักษณ์วัฒนธรรมของคนไทและสำนึกใหม่ต่อถิ่นที่ ที่ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทและเงื่อนไขทั้งระดับท้องถิ่นและมหภาค จึงทำให้เรื่องเล่าในฐานะพิธีกรรมของเมืองเซียวเกิดมีความหมายใหม่ขึ้นมา กล่าวคือแม้พิธีกรรมนี้แต่ดั้งเดิมเป็นของคนไท ทว่าต่อมาในยุคสมัยใหม่คนไทได้รับการสนับสนุนให้อนุรักษ์พิธีกรรมนี้ไว้โดยรัฐ จึงทำให้พิธีกรรมดังกล่าวมีความเป็นท้องถิ่นที่อยู่ในกรอบการพัฒนาของชาติ ที่ซึ่งชาติไม่ได้หมายถึงชาตินิยม แต่หมายถึงการปะทะประสานจนเกิดสำนึกใหม่ต่อตนเอง ต่อวัฒนธรรมของตนเอง และต่อถิ่นที่ของตนเอง สิ่งนี้คืออำนาจจากเบื้องล่าง มีทั้งสิทธิในการจัดการวัฒนธรรมของตนเอง การแสดงความเป็นพลเมืองของรัฐชาติ (Kymlicka, 1995) ที่ถูกนำมาผสมผสานเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ใหม่และสำนึกใหม่ต่อถิ่นที่ ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมใหม่และในบริบทของสังคมร่วมสมัย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้พัฒนามาจากงานวิจัยเรื่อง “เรื่องเล่าเชิงพิธีกรรมกับการสร้างสัญลักษณ์ในพิธีเซ่นเมืองเซี่ยและถิ่นที่ของคนไทในภาคกลางตอนเหนือของเวียดนาม” ผู้เขียนขอขอบคุณสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยมา ณ โอกาสนี้

References

- Bakhtin, M. M. (1981). *The dialogic imagination: Four essays* (C. Emerson & M. Holquist, Trans.; M. Holquist, Ed.). Austin: University of Texas Press.
- Bell, C. (1988). Ritualization of texts and textualization of ritual in the codification of Taoist liturgy. *History of Religions*, 27(4), 366–392.
- Bhabha, H. K. (1990a). DissemiNation: Time, narrative, and the margins of the modern nation. In H. K. Bhabha (Ed.), *Nation and narration* (pp. 291–322). London; New York: Routledge.
- Bhabha, H. K. (1990b). Introduction: Narrating the nation. In H. K. Bhabha (Ed.), *Nation and narration* (pp. 1–22). London: Routledge.
- Bhabha, H. K. (1994). *The location of culture*. London and New York: Routledge.
- Bibb, B. D. (2009). *Ritual words and narrative worlds in the book of Leviticus*. New York; London: T & T Clark.
- Bo giao duc va dao tao. (2006, 24 January). *Decision to promulgate a framework program for teaching ethnic minority languages (with writing) for officials and civil servants working in ethnic minority areas*. Retrieved March 14, 2024, from <https://thuvienphapluat.vn/van-ban/Bo-may-hanh-chinh/Quyet-dinh-03-2006-QD-BGD-DT-Chuong-trinh-khu-ng-day-tieng-dan-toc-thieu-so-co-chu-viet-cho-CBCC-cong-tac-vung-dan-toc-thieu-so-9306.aspx>
- Choowonglert, A. (2023a). Kan suesan nai phithikam lae amnat sinlatham khong maemot nai sangkhom kanmueang thai nai wiatnam (in Thai). [Communication in rituals and the moral orders of Mê Một in Tai political society in Vietnam]. *Journal of Journalism*, 16(1), 249–299.

- Choowonglert, A. (2023b). *Thep chaidan mai mi phromdaen: Rueang lao chattiphan kap kan sang thin thi nai thamma phi ban thongthin khong khon thai nai wiatnam* (in Thai). [Borderless borderland deities: Ethnic narratives and placemaking in local governance of the Tai in Vietnam] (Research report). Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).
- Choowonglert, A. (2024). *Rueang lao nai phithikam: Kan sang sanyalak nai phithi sen mueang sia lae kan sang thin thi khong khon thai nai wiatnam* (in Thai). [Ritual narratives: Symbolization in the Xia city spirit worship and placemaking of the Tai in Vietnam] (Research report). Bangkok: National Research Council of Thailand (NRCT).
- Currie, M. (2010). *Postmodern narrative theory* (2nd ed.). New York: Macmillan International Higher Education.
- De Fina, A., & Georgakopoulou, A. (2008). Analysing narratives as practices. *Qualitative Research*, 8(3), 379–387.
- Fenton, C., & Langley, A. (2011). Strategy as practice and the narrative turn. *Organization studies*, 32(9), 1171–1196.
- Fisher, W. R. (1984). Narration as a human communication paradigm: The case of public moral argument. *Communications monographs*, 51(1), 1–22.
- Gilbert, M. (2006). *A theory of political obligation: Membership, commitment, and the bonds of society*. Oxford: Clarendon Press.
- Goodson, I. F., & Gill, S. R. (2011). The narrative turn in social research. *Counterpoints*, 386, 17–33.
- Gupta, A., & Ferguson, J. (1992). Beyond “culture”: Space, identity, and the politics of difference. *Cultural anthropology*, 7(1), 6–23.
- Hall, S. (1980a). Cultural studies: Two paradigms. *Media, Culture and Society*, 2(1), 57–72.
- Hall, S. (1980b). Race, articulation and societies structured in dominance. In UNESCO (Ed.), *Sociological theories: Race and colonialism* (pp. 305–345). Paris: UNESCO.

- Hall, S. (1986). The problem of ideology–Marxism without guarantees. *Journal of Communication Inquiry*, 10(2), 28–44.
- Hall, S. (1999). Cultural studies and its theoretical legacies. In S. During (Ed.), *The cultural studies reader* (pp. 97–109). London and New York: Routledge.
- Hutto, D. D., Brancazio, N. M., & Aubourg, J. (2017). Narrative practices in medicine and therapy: Philosophical reflections. *Style*, 51(3), 300–317.
- Kaewthep, K. (2010). Kan suesan nai phithikam phithikam nai kan suesan (in Thai). [Communication in rituals: Rituals in communication]. *Journal of Management Science, Chiang Rai Rajabhat University*, 5(1), 1–26
- Kaptchuk, T. J. (2011). Placebo studies and ritual theory: A comparative analysis of Navajo, acupuncture and biomedical healing. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 366(1572), 1849–1858.
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural citizenship: A liberal theory of minority rights*. Oxford: Clarendon Press.
- Lefebvre, H. (2002). The production of space. In M. J. Dear & S. Flusty (Eds.), *The space of postmodernity: Reading in human geography* (pp. 131–149). Oxford: Blackwell Publishers.
- Lyotard, J.–F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge (Vol. 10)*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Malpas, S. (2003). *Jean–François Lyotard*. London & New York: Routledge.
- Ricoeur, P. (1991). Life in quest of narrative. In D. Wood (Ed.), *On Paul Ricoeur* (pp. 20–33). London & New York: Routledge.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. Thousand Oaks: Sage.
- Robb, J. (2020). Art (pre) history: Ritual, narrative and visual culture in neolithic and bronze age Europe. *Journal of Archaeological Method and Theory*, 27(3), 454–480.
- Sik, D. (2021). From lay depression narratives to secular ritual healing: An online ethnography of mental health forums. *Culture, Medicine, and Psychiatry*, 45(4), 751–774.

- Singsuriya, P., Triyawong, K., & Satrawut, R. (2013). *Rueang lao atta lak lae khwamyutitham nai pratyakong por ri koe* (in Thai). [Narrative, identity and justice in Paul Ricoeur]. Bangkok: Kobfai Publishing Project.
- Somers, M. R. (1994). The narrative constitution of identity: A relational and network approach. *Theory and Society*, 23(5), 605–649.
- Tuong, L. V., Hai, M. H., Sao, N. X., Tung, M. V., Xuan, D. T., Ha, P. H. M., . . . Pham Xuan Cu. (2016). *Le Van Tuong, Mai Hong Hai, & Ngo Xuan Sao* (in Vietnamese). [Geography of Quan Son]. Thanh Hoa: District Party Committee, People's Council, People's Committee, Huyen Quan Son, Thanh Hoa Province.
- Turner, V. (1982). *From ritual to theatre: The human seriousness of play*. New York: PAJ Publications.
- Walker, A. (2012). *Thailand's political peasants: Power in the modern rural economy*. Madison: The University of Wisconsin Press.
- Yunkaporta, T., & Moodie, D. (2021). Thought ritual: An Indigenous data analysis method for research. In T. McKenna, D. Moodie, & P. Onesta (Eds.), *Indigenous knowledges: Privileging our voices* (pp. 87–96). Leiden: Brill.
- Zagorin, P. (1999). History, the referent, and narrative: Reflections on postmodernism now. *History and Theory*, 38(1), 1–24.